

2011. június 25. szombat
Bírák könyve 6

Dr. Hodossy-Takács Előd

^{6,1}Izráel fiai azt cselekedték, amit rossznak lát az Úr, ezért az Úr Midján kezébe adta őket hét esztendőre, ^{6,2}Midján pedig kemény kézzel bánt Izráellel. Izráel fiai rejtkehelyeket készítettek maguknak a hegyekben, meg barlangokat és hegyi erődöket Midján miatt. ^{6,3}Mert valahányszor Izráel vetett, Midján, Amálék és más keleti törzsek rájuk törtek. ^{6,4}Ott táboroztak, és tönkre tették a föld termését, egészen a Gázába vivő útig. Nem hagytak élelmet Izráelben, sőt egyetlen juhót, marhát, vagy szamarat sem. ^{6,5}Mert jószágaikkal és sátraikkal együtt vonultak fel; úgy jöttek, mint a sásák, tömegesen, maguknak és a tevéiknek száma se volt, és behatoltak az országba, hogy tönkretegyék. ^{6,6}Amikor igen elszegényedett Izráel Midján miatt, az Úrhoz kiáltottak segítségért Izráel fiai. ^{6,7}Amikor Izráel fiai segítségért kiáltottak az Úrhoz Midján miatt, ^{6,8}az Úr egy prófétát küldött Izráel fiaihoz, aki ezt mondta nekik: Így szól az Úr, Izráel Istene: Én hoztalak ki benneteket Egyiptomból, kihoztalak a szolgaság házából, ^{6,9}kimentettelek benneteket az egyiptomiak kezéből és elnyomóitok kezéből; kiűztem azokat előletek, és nektek adtam országot, ^{6,10}és ezt mondtam nektek: Én, az Úr, vagyok a ti Istenetek! Ne féljétek az emóriak isteneit, akiknek a földjén laktok! De nem hallgattatok szavamra.

Az Úr elbívja Gedeont

^{6,11}Azután eljött az Úr angyala, és leült Ofrában a cserfa alatt, amely az Abiezer nemzetséghez tartozó Jóásé volt. A fia, Gedeon, éppen búzát csépel a présházban, hogy megmentse Midján elől. ^{6,12}Az Úr angyala megjelent előtte, és így szólt hozzá: Az Úr veled van, erős vitéz! ^{6,13}Gedeon azonban ezt mondta neki: Kérlek, Uram, ha velünk van az Úr, miért ért bennünket mindez? Hol vannak mindazok a csodák, amelyekről atyáink beszélnek nekünk, hogy hogyan hozott ki bennünket az Úr Egyiptomból? Most meg eltaszított bennünket az Úr, és Midján kezébe adott! ^{6,14}Az Úr ekkor odafordult hozzá, és azt mondta: Menj, és a te erőddel szabadítsd meg Izráelt Midján markából! Én küldelek téged! ^{6,15}Gedeon ezt mondta neki: Kérlek, Uram, hogyan szabadítsam meg Izráelt? Hiszen az én nemzetségem a legszegényebb Manassében, és én a legkisebb vagyok atyám házában. ^{6,16}Az Úr így válaszolt neki: Majd én veled leszek, és úgy megvered Midjánt, mintha csak egy ember volna. ^{6,17}Erre ő így szólt hozzá: Ha elnyertem jóindulatodat, add nekem valami jelét annak, hogy valóban te beszélsz velem! ^{6,18}Ne távozz el innen, míg vissza nem jövök hozzád, és ki nem hozom ajándékomat, hogy éléd tegyem. - Az ezt mondta: Itt fogok ülni, amíg vissza nem térsz. ^{6,19}Ekkor Gedeon elment, és elkészített egy kecskegidát, meg egy véka lisztből kovásztalan kenyereket. A húst egy kosárba tette, a hús levét meg egy fazékba, azután kivitte hozzá a cserfa alá, és odatette eléje. ^{6,20}Az Isten angyala ezt mondta neki: Vedd a húst és a kovásztalan kenyereket, tedd le erre a sziklára, és öntsd rá a levét! Ő úgy cselekedett. ^{6,21}Ekkor az Úr angyala kinyújtotta a kezében levő botot, és a végével megérintette a húst meg a kovásztalan kenyereket. Erre a sziklából tűz csapott ki, és megélesztette a húst meg a kovásztalan kenyereket. Az Úr angyala pedig eltűnt a szeme elől. ^{6,22}Amikor Gedeon látta, hogy az Úr angyala volt az, ezt mondta: Jaj nekem Uram, ó Uram, mert az Úr angyalát láttam színről színre! ^{6,23}Az Úr azonban ezt mondta neki: Békesség neked, ne félj, nem halsz meg! ^{6,24}Ezért Gedeon oltárt épített ott az Úrnak, és így nevezte el: Az Úr a békesség. Még ma is ott van ez Ofrában, Abiezer nemzetségének a földjén.

Gedeon lerombolja a Baal oltárát

^{6,25}Ugyanazon az éjszakán ezt mondta neki az Úr: Végy egy bikát apád barmai közül, egy kifejlett hétéves bikát. Rombold le apád Baal-oltárát, a mellette levő szent fát pedig vágd ki! ^{6,26}Azután építs oltárt Istenednek, az Úrnak, ennek az erődnek a tetején, a kőrákásból. Vedd a bikát és áldozd fel égőáldozatul a kivágott szent fa hasábjain! ^{6,27}Gedeon tíz embert vett maga mellé a szolgálói közül, és úgy tett, ahogyan megparancsolta neki az Úr. De nem merte nappal megtenni, mert félt apja háza népétől és a városbeli emberektől; ezért éjjel tette meg. ^{6,28}Amikor másnap korán reggel fölkeltek a városbeli emberek, látták, hogy a Baal oltárát lerombolták, a mellette levő szent fát kivágták, a bikát pedig feláldozták az imént épített oltáron. ^{6,29}Ekkor azt mondták egymásnak: Vajon ki tette ezt? Addig kérdezősködtek és kutattak, míg megmondták: Gedeon, Jóás fia tette ezt. ^{6,30}Ekkor azt mondták a városbeli férfiak Jóásnak: Hozd ki a fiad! Meg kell hálnia, mert lerombolta a Baal oltárát, és kivágta mellőle a szent fát! ^{6,31}Jóás azonban ezt mondta mindazoknak, akik szembeszálltak vele: Ti akartok perelni a Baalért? Ti akarjátok megmenteni őt? Aki perbe száll érte, az meg fog halni reggelig! Ha isten ő, akkor pereljen ő magáért, amiért lerombolták az oltárát! ^{6,32}El is nevezték Gedeont azon a napon Jerubbaalnak, mivel azt mondták: Pereljen vele a Baal azért, amiért lerombolta az oltárát!

Gedeon sereget gyűjt Midján ellen

^{6,33}Midján, Amálék és a keleti törzsek mind egybegyűltek, átkeltek a Jordánon, és tábort ütöttek a Jezréel síkságán. ^{6,34}Ekkor az Úr felruházta lelkével Gedeont, az pedig megfújta a kürtöt, és hadba szólította Abiezer nemzetségét. ^{6,35}Azután követeket küldött egész Manasséba, és az is hadba vonult vele; követeket küldött Ásérba, Zebulonba meg Naftáliba, és azok is felvonultak az ellenséggel szemben. ^{6,36}Ekkor Gedeon azt mondta az Istennek: Ha az én kezem által akarod megszabadítani Izráelt, ahogyan megígérted, ^{6,37}akkor én most kiteszek egy fűrt gyapjút a szérűre, és ha csak maga a gyapjűrfűrt lesz harmatos, az egész föld pedig száraz marad, akkor tudni fogom, hogy az én kezem által szabadítod meg Izráelt, ahogyan megígérted. ^{6,38}Úgy is lett: amikor másnap korán fölkeltek, és kinyomkodta a gyapjűrfűrtöt, harmatot facsart ki belőle, egy tele csésze vizet. ^{6,39}Gedeon azonban ezt mondta az Istennek: Ne haragudj meg reám, ha még egyszer szólok! Hadd tegyek próbát még egyszer a gyapjűrfűrttel: most maga a gyapjűrfűrt maradjon száraz, az egész föld pedig legyen harmatos! ^{6,40}És Isten úgy tett azon az éjszakán: csak a gyapjűrfűrt maradt száraz, az egész föld pedig harmatos lett.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

6. fejezet – Gedeon történetének kezdete

Gedeon sikerrel lépett fel a központi hegyvidék és Galilea törzsei élén a keleti betörések ellen. A szabadító történetei meghatározó helyet foglalnak el a könyvben, ő az első, akinek részletesen megismerjük előéletét, elhívását, szabadító tetteit, és élete vége felé hibáit is. A történet legkevesebb két régi tradíció nyugszik, ezzel magyarázható, hogy a történet főszereplője Jerubbaal néven is feltűnik, akit azonban a szöveg azonosít Gedeonnal.¹ Az előző

fejezet vége és a 6. fejezet között éles az ellentét; a béke után ismét elnyomás és szerencsétlenség következett.

1–10. vers: Az elnyomás kelet felől jön

Midján pusztai klán-közössége és Izrael hosszú időn át ambivalens kapcsolatot tartott fenn egymással, a 2Móz 2,15–4,31 és a 18. fejezet baráti viszonyról, rokoni kötelekekről beszél, a 4Móz 31 viszont véres küzdelemről szól. Ez utóbbi történet öt midjáni király lemészárlásának dicsőségét tulajdonítja Izraelnek. A másik megnevezett ellenséges hatalom Amalék, szintén a pusztai időszakban olvasunk konfliktusaikról (2Móz 17). Esetünkben elnyomásról szól az Ószövetség; pontosabban a „keletiek” a termés tönkretételével idéztek elő éhínséget, amihez természetesen járulhat a betakarított gabona s más javak elvétele is, akár adó, de inkább zsákmány címen. Nagy tömegben vonulnak fel, magukkal hozzák sátraikat, tevéiket, olyanok, mint a sáskák. Az Ézs 9,3 utalása lehet, hogy ezeknek a betöréseknek az emlékét őrzi.² Ekkor egy névtelen próféta tűnik fel, aki történeti visszaemlékezésen keresztül idézi fel bűnüket; Isten a szabadítójuk volt, kihozta őket Egyiptomból, és parancsba adta nekik az emóriai isteneitől (emóriakhoz lásd 3. fej. magy.) való távolságtartást. Józsué könyvében (24,15–16) ennél jobban kidomborodik a szövetség önkéntes választása a nép részéről. A lényeg itt az, hogy a szövetséges viszony borult fel a nép más istenekhez fordulása miatt. Ha pedig ez a viszony felborul, akkor az addigi védelmező (Isten) sem kell, hogy a szövetség ígéreti oldala szerint viszonyuljon Izraelhez, ez felel meg 5Móz 28 igéinek. Jelen szakaszban Izrael YHWH-hoz kiált (זִעֲקוּ), vagyis várja a segítséget, de ez a fogalom nem rendelkezik a megtérés tartalmával – tehát nem arról szól a 6–7. vers, hogy Izrael fiai elfordultak az idegen kultuszoktól és odafordultak az Úrhoz. Angol fordításokban épp ezért a „cry”, sírni szóval adja vissza a szöveg a nép érzését (pl. NRSV). Ez azért fontos, mert amikor az izraeliták ezt megelőzően segítségért sirtak, akkor az Úr szabadítót küldött (3,9 és 15) – most viszont egy prófétát, Debóra mellett az egyetlen a könyvben.³ Isten szabadítását megtapasztalni mindig ajándék, soha nem automatizmus. A kiáltásra jön válasz, de nem az, amire számítana az olvasó, ez pedig előrevetíti, hogy Isten türelme nem feltétlenül végtelen.

11–32. vers: A bíra, elhívása és konfliktus a közösségen belül

Gedeon Manasséból, a Sikem közelében fekvő Ofrából származik, Abíezer nemzettségéből, Jóás fia. Ő az egyetlen bíra, akinek szabályos elhívástörténete van, akárcsak Mózesnek és Józsuének. Gedeon, akárcsak Mózes és a későbbi próféták, igyekszik bizonyítani alkalmatlanságát, és az ézsaiási történetből jól ismert *tremendum* sem hiányzik innen, a 22.v. jeleníti meg ezt (lásd 2Móz 3,10–4,17; Ézs 6,1–10). Megtörténik Gedeon kérésére az isteni jeladás is (11; 21.v.), amivel tökéletessé válik a kép; valóban Isten választotta őt. Most már csak idő kérdése a szabadulás.

Az elbeszélés ugyanakkor mérhetetlenül emberi is. A 14–24. a tulajdonképpeni elhívástörténet, de ezt megelőzően Gedeon kifakadása a 13. versben megszólaltatja azt a hangot, ami a nép Isten előtti sírásának a közép-pontja lehetett. Mindenki tudja az atyáktól, hogy YHWH képes csodát tenni, és most mégsem történik semmi! Elsőként Gedeonnak kell megértenie azt az összefüggést, amiről a próféta is szólt. Az elhívás után már nincs anyagi közreműködés, egyszerűen parancsol neki az Úr, ő pedig teljesíti.

[25–32] A szöveg eddig nem részletezte, hogy milyen vétkeket követett el Izrael, de ez a szakasz sejteti, hogy milyen elterjedté vált Baal kultusza. Gedeon családjának saját Baal-oltára van szent fával együtt, ugyanakkor a

¹ SMITH, R. H.: The Book of Judges, in: Laymon, C. M. (ed.): *Interpreter's Concise Commentary. Old Testament History*, Abingdon Press, 1983, 39–80 [59].

² Mendenhall, G. E.: Midian, in: Freedman, D. N. (ed.): *The Anchor Bible Dictionary (ABD)*, NY, Doubleday, 1992, IV:815–818 [816].

³ YOUNGER, K. LAWSON: *Judges / Ruth* (The NIV Application Commentary), Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2002, 169.

kultuszhely elpusztításához tíz ember kíséretére és az éjszaka leplére van szükség, különben nem merné megtenni, amire készül. Innen nyilvánvaló, hogy teljes mértékben elterjedt kultuszra utal a szöveg, és voltaképp arról van szó, hogy Gedeon YHWH kultuszát akarja bevezetni Baal tisztelete helyett. Másrészt, közvetve ugyan, de az elhívástörténet egy momentumára is fény derül a szövegből; Gedeon jómódú ember kellett, hogy legyen. Nem sokkal korábban nagy szemérmesen mondhatta, hogy „az én nemzetségem a legszegényebb Manassében” (15.v.), de ez az állítás egészen biztosan nem felelt meg a valóságnak. Nemcsak a préház utal jómódra (11.v.), hanem sokkal inkább a tíz válogatott szolgál, és a hétéves bika, amit égőáldozatul ajánl fel Istennek. Azon már nem is kell spekulálni, hogy mekkora lehetett a klán, de bizonyosan kimagasló tekintélyű és vagyoni helyzetű csoportról van itt szó.

Az oltár lerombolása nyilvánvaló konfrontáció. Az itt folyó kultusz a termékenységgel, a régi kánaáni társadalom biztonságának fő kérdésével függött össze. A történetrész záró momentumát az Illés-elbeszélésre emlékeztet. A próféta a Karmel hegyen nagyon hasonló istenítéletért kiált, mint itt Jóás – a 1Kí 18,27 és a 31. vers ugyanazt nyilvánítja ki.⁴ Pereljen az Isten saját magáért, bizonyítsa be, hogy érdemes őt segítségül hívni. A két történet párhuzama az oltárépítés motívumában is megfigyelhető (lásd 1Kí 18,30). Jóás szerepe nem egyértelmű; nem lehet tudni, hogy egyszerűen a fiát féltő apa beszél belőle, vagy ő is átlátta azt, amit a fia, és ekkor már YHWH-t akarja segítségül hívni. Elvégre az ő szent helyéről van szó, nyilván nem mellékes számára, hogy kinek a kultuszát gyakorolják ott!

33–40. vers: Készülődés a szabadító harcra

A kissé hosszadalmas bevezetés után kezdődik meg Gedeon fellépése bíráként. Mint korábban, most is keleti csoportok, midjáni és amáléki törzsek kelnek át a Jordánon. Nem csoda, hisz a 11. versből tudjuk, hogy már javában tart az aratás! A különbség a korábbi évekkel szemben, hogy most van valaki, aki szembeszáll a betolakodókkal, Gedeon először saját nemzetségét hívja harcba, majd kiszélesedik a sereg, és további észak-palesztinai törzsek csatlakoznak hozzá: Manassé, Ásér, Zebulon, Naftáli. Issakár és Efraim távol maradása tűnik fel, előbbire nem derül fény, utóbbira a 8. fejezet még kitér. Dán hiánya megfelel annak, amit Debóra énekében is láttunk (5,17). A harc megkezdése előtt Gedeon kétszeres jelkérese a bizonytalanságot tükrözi. Érdekes, itt Gedeon egyszer sem szólítja meg Istent YHWH-ként, vagyis tulajdonnéven, hanem következetesen *'elohím*-nak nevezi. Lehet, hogy semmi köze nincs ennek a valósághoz, de mintha lenne itt egy csekély elbizonytalanodás; tényleg érdemes volt magára haragítani Baált? Tényleg jó csere volt az Urat választani? A száraz viszonyok között az első jel még nem megfellebbezhetetlen, a föld hamar és könnyen felszárad azon a vidéken. A második viszont sehogy sem magyarázható meg – ezért jel.⁵

⁴ O'CONNOR, M.: Judges, in: Brown, R. E. – Fitzmyer, J. A. – Murphy, R. E. (eds.): *The New Jerome Biblical Commentary*, Prentice Hall, 1990, 138.

⁵ BOLING, R. G.: Judges, in: Meeke, Wayne A. (gen. ed.): *The HarperCollins Study Bible*, NY, HarperCollins Publishers, 1993, 367–415 [380].

Prédikációvázlat

Isten szabadítását megtapasztalni mindig ajándék. Az ember hajlamos arra, hogy bizonyos dolgokat természetesnek vegyen. Természetesnek vesszük, hogy ha fáj a torkunk, beveszünk valami gyors (és lehetőleg olcsón, recept és orvos felkeresése nélkül kapható) tablettát, és a baj elmúlik. Természetesnek vesszük a szülők, hogy a gyermeküket jó iskolába járatják, még magántanárt is fogadnak mellé, ő pedig magától értetődően elegánsan és könnyedén lépi át az egyetem kapuját. Természetesnek vesszük, hogy egészségesek vagyunk, hogy nyugodt körülmények között élünk – egészen addig, amíg ez a jól kialakított illúzióhalmaz össze nem dől. Mert eljöhet a pillanat, amikor a szopogató cukorka nem segít. Előfordulhat, hogy gyermekünk nem veszi az akadályt, és az is, hogy önpusztító életmódunk megbosszulja magát, és az általunk képzelt anyagi biztonság is egy csapásra összedőlhet.

Valami ilyesmi történt Izraellel – vetettek, arattak, gyarapodtak, közben ünnepelték ünnepeiket, meg a tiltott kultuszokhoz kapcsolódó ünnepeket sem vetették meg. Mindenki úgy érezte, hogy valóban Kánaánba érkezett. És akkor egyszer, hirtelen és váratlanul, sőt érthetetlen módon megjelenik egy keleti nép, és ellepi a földet, mint a sáska. Tönkreteszik a termést, elveszik, ami marad, majd távoznak; de egy év múlva megint ott vannak betakarítás idején. Ilyenkor kezdődik a kesergés és az értetlenség: miért nem segít az Úr? Miért tűri ezt? Hisz atyáink történeteit mind ismerjük, tudjuk, hogy lenne ereje megszabadítani minket – miért késlekedik? Meg persze eszükbe jut az az idő, amikor a móábiak tették ugyanazt, amit most a keleti törzsek, Midján és Amalék. Akkor is csak kiáltani kellett, és jött a szabadító. Most viszont nem egy harcos kel fel, hanem az ismeretlenségből egy próféta érkezik, aki ahelyett, hogy átkot szórna az ellenségre, mindenfajta homályos morális dolgokkal jön, hogy Isten ezt mondta meg azt mondta, mi pedig nem úgy cselekedtünk, ahogy kellett volna. Ne beszéljen, hanem oldja meg a problémát. Isten szabadítson meg minket, mert az a dolga!

Meg kell tanulni, egyszer s mindenkorra: ez nem működik. Nem akarok párhuzamokat erőltetni, de gondoljunk csak bele, nem ugyanez történt a nyugati világban pár évvel ezelőtt? Mindenki élt, fogyasztott, költötte a pénzét, meg a holt napi-holt naputáni pénzt, látszólag gyarapodott, ünnepelte ünnepeit – Isten pedig szép lassan egyre inkább háttérbe szorult. Sokak számára látszólag eljött a Kánaán. És akkor hirtelen és érthetetlenül elkezdődtek a csődök. Miért?! Oldja meg valaki a problémát, és kész! Lehetőleg gyorsan, fájdalommentesen, úgy, hogy a mi biztonságunkat, megérdemelt nyugdíjunkt, elképzelt jövőnket semmi ne veszélyeztesse. Valaki oldja meg, úgy hogy nekünk ne fájjon, de legyen minden úgy, ahogy eddig volt. Elhisszük még mindig, hogy ez lehetséges? Háromezer éve, Gedeon korában sem volt az!

Az Ige nagy üzenete ma, hogy a szabadítás soha nem automatizmus. Isten nem köteles segíteni bajainkon! Nem igaz, hogy neki ez a dolga! Minden alkalommal, amikor szabadítását megtapasztaljuk, egy csodálatos ajándékot kapunk, amire nem vagyunk méltók. Ő mégis megtalálta a módját, hogy beavatkozzon, és biztosak lehetünk benne, hogy minden időben megtalálja. Gedeon maga sem meri elhinni, hogy neki kell színre lépni – egyetlen fejezetben háromszor is jelet kér Istentől. Megkapja háromszor. Talán az az egyetlen pozitívuma hő-sünknek, hogy megérti a probléma gyökerét. Rájön arra, hogy az elnyomás tünet. Annak tünete, hogy Isten haragját vonták magukra. Az okot kell megszüntetni, Baál oltárát kell lerombolni, fel kell mutatni, hogy ki az Isten, akit szolgálni érdemes. Ha a szövetségi viszony helyreáll, Isten segíteni fog. De ez már a következő fejezet története lesz.